

مفاهیم نمادین نقش مایه‌های قالی پازیریک

عبداله میرزایی

استادیار دانشکده فرش، دانشگاه هنر اسلامی تبریز

a.mirzaei@tabriziau.ac.ir

چکیده

قالی پازیریک به‌عنوان قدیمی‌ترین قالی شناخته شده جهان، در سال ۱۹۴۹ میلادی توسط پروفسور رودنکو باستان شناس روسی از میان یخ‌های کوه‌های آلتایی مغولستان بیرون کشیده شد. به لحاظ اهمیت حرفه ریسندگی و بافت در نشان دادن میزان توسعه یافتگی تمدن‌ها در هزاره‌های پیشین، دانشمندان متعددی سعی در نسبت دادن منشا این قالی به کشور یا تمدنی خاص نموده‌اند. از آنجایی که مفاهیم نمادین نقوش، از ویژگی‌های اصیل طرح‌های قالی ایران می‌باشند که در هر مکان و زمانی متأثر از جامعه و فرهنگ حاکم بر آن شکل گرفته‌اند. هدف از این پژوهش مطالعه مفاهیم نمادین نقش‌مایه‌های قالی پازیریک به‌عنوان قدیمی‌ترین قالی شناخته شده جهان، در بستر فرهنگی حاکم بر بافندگان معاصر این قالی، یعنی دوره هخامنشیان (۵۰۰-۳۳۰ ق.م) بوده است. مساله اصلی پژوهش، شناخت ارتباط میان ساختار طراحی و نقش‌پردازی قالی پازیریک با مبانی فرهنگی جامعه معاصر بافندگان آن می‌باشد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند، گزینش نقوش به کار رفته در این قالی آگاهانه و همسو با زیرساخت‌های فرهنگی و آیینی جامعه تولیدکنندگان آن بوده است. لذا ارتباط معناداری میان مفاهیم نمادین نقوش و ساختار طراحی قالی پازیریک با فرهنگ و سنن ایران دوره هخامنشی وجود دارد. این پژوهش به لحاظ روش از نوع مطالعات کیفی می‌باشد که به شیوه توصیفی-تحلیلی و با استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای به انجام رسیده است.

واژگان کلیدی: مفاهیم نمادین، نقش‌مایه، قالی پازیریک، ایران، هخامنشیان.

۱. مقدمه

از زمان کشف قالی «پازیریک»^۱ (تصویر ۱) در سال ۱۹۴۹ میلادی تاریخ قالی و قالی‌بافی جهان که تا قبل از آن مستند به منابع مکتوب بود و حداکثر هزار سال قدمت برای آن متصور می‌شد، صاحب سندی زنده و اصیل شد که تاریخ قالی‌بافی را به هزاره قبل از میلاد رساند. اندازه این فرش ۱۸۳ در ۲۰۰ سانتی‌متر و رجشمار آن معادل ۴۲ گره در هر هفت سانتی‌متر است که معادل فرش‌های نسبتاً ظریف امروزی می‌باشد. این قالی از مقبره یکی از پادشاهان سکایی در حالی که جنازه مومیایی شده شاهزاده بر روی آن و در کف یک گاری قرار داشت به همراه گنجینه‌ای از آثار منسوج و فلزی کشف شد. به لحاظ اهمیت حرفه ریسندگی و بافت در نشان دادن میزان توسعه یافتگی تمدن‌ها در هزاره‌های پیشین، دانشمندان متعددی سعی در نسبت دادن منشا این قالی به کشور یا تمدنی خاص نموده‌اند. در این بین آرای فرش‌شناسان و پژوهش‌گران مطرحی چون، دیوید استروناخ، جیمز اوپی، روبینسون که در پژوهش‌های خود و متناسب با نظرات موسسات و تامین‌کنندگان مالی پروژه‌های تحقیقاتی بافت قالی پازیریک را به ایلات کوچ‌رو آسیای مرکزی و یا فلات آناتولی نسبت داده‌اند، قابل توجه می‌باشد. سیروس پرهام، شاخص-ترین پژوهش‌گر ایرانی است که با تلاش‌های علمی خود در مقام پاسخ به ادعاهای مطرح شده در باره اصل و منشا این شاهکار

1- pazirik